

399.

Biblioteca
Semănătorul

Dr. I. Lupaș

Din trecutul
ziaristiceii ro-
mânești

Editura
Librăriei diec.
Arad.

Prețul 40 fil.

Biblioteca Semănătorul este o colecție de popularizare literară și științifică, care va cuprinde în volume de 5—6 coale de tipar articole, cari s'ar pierde în vraful ziarelor și revistelor, deși prin conținutul lor ar fi vrednice să fie totdeauna la îndemâna celitorilor.

Prin estinătatea ei aceasta bibliotecă este menită să se răspândească în pături cât mai largi, să ajungă în mâinile celor din tranșee, celor de prin spitale și în mâinile tineretului, pe care să-l introducă în cunoștința preocupărilor noastre intelectuale.

Până când ține scumpetea de astăzi a hârtiei, va costa fiecare număr 40 fileri și se află de vânzare la toate librăriile din țară.

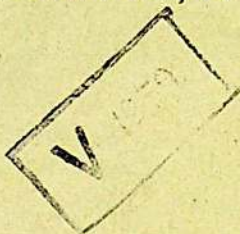
Au apărut:

- Nr. 1. Alexandru Ciura: Frații schițe din războiu
- Nr. 2. Victor Stanciu: Cuib de rândunică și alte schițe de popularizare științifică.
- Nr. 3. Ion Agârbiceanu: Din viața preoțească schițe
- Nr. 4. Dr. Ioan Lupăș: Din trecutul ziaristicii românești.

Pentru tot ce privește „Biblioteca Semănătorul” a se adresa librăriei diecezane din Arad.

202967

DIN TRECUTUL ZIARISTICEI ROMÂNEȘTI

DE

Dr. IOAN LUPAȘ.

„BIBLIOTECA SEMĂNĂTORUL”

:: EDITURA LIBRĂRIEI DIECEZANE ARAD. ::

1916.

Un capitol

din istoria ziaristicej românești-ardelene.

I.

Între bărbații, cari și-au jertfit toată tihna vieții luptând pentru emanciparea românimii ardeline de sub jugul sclăviei intelectuale, între regeneratorii neamului nostru, un loc de cînste i-se cuvine, fără îndoială, și lui Gheorghe Barițiu, care cinci decenii încheiate a fost apărătorul înflăcărat și neobosit al tuturor intereselor românești. Atotputernicia divină i-a îngăduit destulă lungime de zile, ca să poată lupta alături cu două rînduri de oameni, totdeauna printre cei dintâi și mai aprigi luptători făcând să sclikească arma sa, care nu era o sabie, ci un condeiu...

A învârti un condeiu drept armă, e de sigur un lucru, care nu prea agită fantazia.

Poate fi folositor și aducător de fericire pentru popoare, dar nu impune mulțimii, care se însuflețește mai ales pentru eroii sgomotoși și pentru bravurile lor ametoare. Și Barițiu nu era un erou de felul acestora. S'ar putea numi și el erou, dar în alt înțeles: eroul jertfitor al condeiului, al muncii fără preget și al perseveranței.

Munca lui nu se va putea aprecia după vrednicie altfel, decât neperzând din vedere măsura dreaptă indicată de însuș Barițiu, care citând cuvintele istoricului francez Michelet scria într'un număr din „Observatorul”: „Nu admir atât pe acei eroi, cari într'o zi fac fapte mari, ci admir pe acela și acela este un adevărat erou pentru mine, care de dimineața până seara își face în conștiință datoria sa”¹⁾).

Și el și-a făcut-o, — din straja dimineții până în noapte...

Din primăvara tinerețelor sale și până în târzia toamnă a celor 81 de ani împliniți,

1) „Observatorul”, Anul 1879, Nr. 49.

dela anul 1838 și până la 1888, chiar până la 1893, anul morții lui, nu este un singur pas, o singură chemare a neamului românesc, la care Barițiu să nu fi alergat cu toată căldura inimii, cu toată lumina minții sale!... În special în istoria Românilor ardeleni, cu anevoie s'ar putea întâlni în acest răstimp de peste cinci decenii fapte și lupte — cât de însemnate ori cât de mărunte ar fi ele — la cari Barițiu să nu fi avut mai totdeauna partea leului, sprijinind și îndemnând, unde vedea porniri bune, povătuind și îndreptând, unde cărarea îi părea greșită.

De aceea viața și activitatea lui se contopește aproape cu desăvârșire în istoria românimii ardelenene din secolul al XIX-lea. Și a voi să o povestești pe cea dintâi, ar însemna să încerci o descriere amănunțită a celei din urmă, lucru, care ar trece, dacă nu peste vrerea, de sigur peste putințele noastre și peste cadrele unei conferințe. Tot ce putem face cu acest prilej, e să înșirăm într'o scurtă povestire câteva momente din

vieța lui și câteva „părți alese” din istoria strădaniilor și luptelor lui de gazetar român.

II.

Baritiu s'a născut la 1812 în Jucul de jos, lângă Cluj. Străbunii lui se așezară în părțile acestea, coborând din districtul Cetății de peatră (Kövár), unde prin vitejia lor câștigară, prin veacul al XVIII-lea, dimpreună cu mulți alți Români din partea locului, diplomă nemeșască. Tatăl lui fiind slujitor al altarului, Baritiu petrecu primii ani ai copilăriei în evlavia și cuviința liniștită a casei preotești, unde prima carte, ce i-s'a pus în mână, fu psaltirea, iar în loc de dascăl, care să-l „procopsească” în meșteșugul scrisului și al cetitului, bunicul său a fost acela, care i-a descurcat rostul și taina slovelor bătrânești. La vârsta de 8 ani fu trimis dimpreună cu fratele său Alexandru la Trăscău, să învețe carte ungurească și latinească. De aici ajunse peste 3 ani la Blaj, iar peste alți 4 la Cluj, pretutindeni fiind cel dintâi în ale învățaturii. După

terminarea gimnaziului, profesorii lui unguri îl îndeamnă să continue a studia drepturile în Cluj, dar el se întoarce în seminarul din Blaj, ca să poată ajunge mai târziu preot, după cum era dorința părinților și după cum cerea o tradiție familială, ca darul preoției să nu se piarză, ci să se moștenească din tată în fiu.

Cei patru ani petrecuți în seminarul din Blaj au fost de o influință hotărâtoare pentru dezvoltarea ulterioară a tânărului Barițiu. Aci a învățat a fi și a rămâne Român, după cum mărturisește însuși¹⁾. Aci-a început a-și cerea iscusința condeiului,

1) Cf. „Familia” 1893, Nr. 18; precum și „Tribuna” 1893, Nr. 91: pct. 4 din testamentul lui Barițiu, unde e vorba de condeiul de aur, ce i-l oferise femeile române lui Barițiu la împlinirea a 50 de ani de activitate gazetărească. Dorința lui Barițiu a fost, ca acest condei „să se ofere muzeului dela liceul din Blaj în semn de recunoștință, că acolo la liceu am învățat să rămân Român și să scriu românește 4 ani ca școlar, 4 ca seminarist în facultatea teologică și un an ca profesor...”

compunând, ori traducând și localizând câte o piesă dramatică pentru reprezentațiile, pe cari începuse a le da cu colegii săi în sărbătorile Crăciunului¹⁾, iar în cearsuri de avânt liric murmurând, ca orice tânăr, sfioase șoapte în versuri, cărora nu le era dat să vadă lumina tiparului, căci, după propria lui mărturisire, din tot ce a scris până la vârsta de 25 de ani, nimic n'a păstrat, pentrucă n'a meritat de loc²⁾. Totuș au fost aceste încercări preludiul modest al unei activități serioase și impunătoare, ce avea să urmeze în curând.

După terminarea cursului seminarial n'a alergat să se căpătuiască în vre-o parohie cu venite mari și ecleejie largă, cum făceau și fac cci mai mulți absolvenți de teologie până în ziua de azi. Nu; ci el a rămas în Blaj, unde la licenl de acolo i-s'a încredin-

¹⁾ Cf. „Transilvania” 1870, Nr. 11.

²⁾ Cf. „Transilvania” 1870, Nr. 12, nota 2. Excepție fac totuș versurile întitulate: Înstrăinații, scrise de Barițiu la 1835 și publicate mai târziu (la 1838) în „Foaia literară” din Brașov.

țat catedra de fizică, pe care însă nu era s'o țină mai mult de un an, căci altă ochemare, în alt oraș, a fost rânduită să-i deschidă lui Barițiu teren pentru o muncă mai îmbelșugată și mai binefăcătoare. Ca seminarist fusese Barițiu chemat în două rânduri la Brașov pentru a da instrucție unor băieți de neguțatori fruntași de acolo. El înțelese curând importanța Brașovului ca centru cultural românesc, cum fusese pe vremuri și avea să devină acum iarăș.

A observat aci la mulți un neastâmpărat dor de luminare și procopsință, lucru, care-l îndeamnă să adreseze, la 1835, Brașovenilor un memoriu intitulat „Disertație despre școli, pentru toți credincioșii de legea grecească din Brașov”, în care cu glas profetic spune, că „Românii peste puțin vor fi cunoscuți de nație” și semnalând cea mai neiertătoare trebuință a timpului, exclamă: „Școli, școli, bărbați brașoveni”!

Glasul lui află ascultare. Peste un an neguțatorii din Brașov îl invită ca profesor la o școală, căreia toate îi lipsiau. El

primi chemarea și veni la Brașov, cu gândul însă, că peste vreme se va reîntoarce totuși la slujba preotească, pentru care se pregătise. La 1836 deschise școala românească din cetatea Brașovului numai cu 12 elevi, dar acest număr spori repede la 80 așa, că în același an trebui să-i vină ca ajutor un alt seminarist din Blaj, Andrei Murășan, încruntatul cântăreț, de mai târziu, al dorințelor noastre seculare. Cu ajutorul acestuia organizează și conduce Barițiu școala, în serviciul căreia nu avea să rămână multă vreme. Căci curând, după sosirea lui la Brașov, un drum nou se deschide vieții sale, un drum greu și prea puțin umblat, pe care înaintea lui Barițiu nici un Român ardelean și după el foarte puțini l-au putut străbate cu atâta cinste și ispravă.

În cartea sortii nu era scris, ca glasul lui Barițiu să se piarză în fumul de tămâie al cutărei bisericuțe de pe Târnave, nici în colbul, care ruginește și ucide curând, al școlii. Un amvon, o catedră ar fi fost locuri cam înguste pentru acel belșug

de energie, care sălăşluia în inima lui, predestinându-l astfel a munci pentru o chemare mai înaltă şi mai grea. Nu duhovnic al unei parohii cu câteva sute de suflete, nu profesor de fizică ori de ştiinţe comerciale, ci un dascăl al tuturor, marele dascăl al neamului şi al vremii sale: iată ce era să devină acel Gheorghe Bariţiu, căruia i-s'a zis — şi nu fără merit — Nestorul ziaristiceii noastre.

Să vedem, pentrue i-s'a dat acest nume.

III.

Ziaristica, în gradul dezvoltării sale de azi, e unul dintre cei mai importanţi factori ai educaţiei culturale, politice şi sociale; e o şcoală puternică şi extinsă, în care toţi cei chemaţi pot şi trebuie să dea învăţăături, pe cari a le primi şi urma ar fi de datorinţa cetitorilor.

Ca orice instituţie socială, ziaristica naşte şi ea din anumite trebuinţe şi este mai complicată ori mai primitivă, după cum e treapta de cultură a statului sau a

poporului, în slujba căruia se află. Pornind din modeste începuturi, și menite a satisface mai mult unor trebuințe politice, ziarele s'au dezvoltat, cam anevoie, luptând cu apăsarea cenzurei și cu diferite alte obstacole. Mai târziu au început a îmbrățișa din ce în ce mai multe ramuri ale muncii și culturii omenesti, până când au ajuns a fi organisme indispensabile și factori de o importanță hotărâtoare în viața popoarelor.

*

Pe terenul ziaristicii românești-ardelene cu drept curvânt se poate spune, că Barițiu a fost un deschizător de cale. El a dat cuprins serios și formă acceptabilă, el a croit direcția, ce avea să urmeze această ziaristică, dacă țintea să devină o adevărată școală, o binefacere pentru popor.

Ziare românești au mai apărut și înainte de Barițiu, pentru Românii din Ardeal și Ungaria, fără ca însă apariția ori apunerea lor să fi lăsat vr'o urmă durabilă și luminoasă. Primele începuturi ale ziaristicii noastre datează din ultimul de-

ceniu al secolului XVIII. Ele pornesc din Sibiiu, dela vestitul *Ioan Molnár-Pivariu* de Müllersheim „doftor de legi și profesor de tămăduirea ochilor”, care în trei rânduri a cercat să scoată o foaie românească, dar totdeauna i-s'au pus piedeci de neînvins¹⁾. Mai târziu un editor și răspânditor al cărților românești: Zaharie Carcalechi, cercă la anul 1821, fără isbândă, editarea unei reviste, care să apară de două ori pe an sub titlul „Biblioteca românească” și cu un program, în care, pe lângă multe alte lucruri folositoare, se accentua îndeosebi necesitatea cunoștințelor istorice. Cu încercarea aceasta isbuti Carcalechi abia la 1829, când interesul pentru ziare românești pare a fi fost destul de mare, căci „Biblioteca românească” avea în 1830 un număr frumos de cititori (1000). Peste alți 7 ani, la 1837, în-

1) Cf. Jakab Elek: „Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig” și Il. Chendi: „Începuturile ziaristiceii noastre (1789—1795)”.

2) Cf. Comunicarea directorului Virgil Onițiu în „Transilvania” 1905 pag. 12.

cepe să apară în Braşov o gazetă românească „Foaia Duminecii”¹⁾), pe care o redacta Ioan Barac, translatorul senatului braşovean, cu cheltuiala neguţătorului Radu Orghidan.

Foaia pornise bine şi devenise chiar la început foarte populară. În primul pătrar al anului avea 800 abonaţi, număr care a scăzut în o jumătate de an la 150. Scăderea aceasta rapidă nu se poate explica decât prin cuprinsul foii, care aducea o lectură cu totul nepotrivită. Anecdote, zaharicale romantice, istorioare de tot felul şi ilustraţii ciudate se reproduceau dintr’o foaie nemţească, Pfennigmagazin, ce apărea la Lipsca şi era menită a satisface trebuinţele burghezimei, adică ale unei clase de oameni, care la noi nu exista. Proza incoloră şi dul-

1) „Foaia Duminecii spre înmulţirea cei de obşte folositoare cunoştinţe, alcătuită de o societate a celor învăţaţi, se iveşte în toată Sâmbăta cu slobozenia celor mai mari ...tiparul lui Ioan Gött în Braşov, preţul 2 fl. în argint”... Acesta era titlul foii.

ceagă, care dădea coloritul general al foii, numai ici-colo era împestrițată cu câte un articolăș mai de actualitate ori mai de interes¹⁾ și cu poezioare — cât de șubrede și acestea — cșite din peana lui Barac²⁾. Văzând editorul că „Foaia Duminecii” o să-i aducă pagubă, se înțelese cu tipograful Gött, să cerce și cu o foaie politică, poate ar fi interesul publicului mai mare pentru aceasta. Invitară pe tânărul profesor Barițiu, să primească redactarea. Așa apăru în vara anului 1837 „Foaia de săptămână”, dar

¹⁾ Așa d. p. în Nr. 6 se dă: „Biograficescul schiț sau descrierea scoasă din viața grofului Adam Revițki” — iar în Nr. 11 se scrie: „Pentru idile”, arătându-se, „în ce chip s'a făcut această măiestrie poeticească”...

²⁾ Nr. 1 d. p. se încheie cu următoarele 6 versuri:

„Era ca să se mai pue
Aicea o grămadue
De idei ce s'au făcut;
Insă în cea următoare
Vor fi și mai poftitoare,
Căci aici n'au încăput!

numai în doi numeri, căci lipsindu-i permisiunea dela guvern, fu sistată imediat. Barițiu însă nu voia să lase lucrul baltă. Tipograful Ioan Gött avea încă dela anul 1834 permisiune de a tipări foi politice în limba germană și maghiară. În tipografia lui apărea „Siebenbürger Wochenblatt” de două ori și „Blätter für Geist, Gemüth und Literatur” odată pe săptămână.

Acum la insistența lui Barițiu, de sigur, îndată după sistarea „Foi de săptămână” în 24 Iulie 1837 cere Gött permisiune și pentru o foaie politică în limba română, lucru, care peste 9 luni abia, i-se permite cu condiția, ca din fiecare număr să trimită câte un exemplar cancelariei aulice transilvane și să observe strict legile cenzurei. Dar ei înainte de a primi încuviințarea, care sosi abia în Martie 1838, în Ianuarie acelaș an, îndată după ce apuse „Foaia Duminecii”, începură a publica o „Foaie literară”, pentru care nu se cerea concesiune și căreia peste o jumătate de an, probabil după modelul celei nemțești, îi dădură nu-

mele de „Foaia pentru minte, inimă și literatură”¹⁾).

În sfârșit la 15 Martie 1838 apărură și primul număr din „Gazeta de Transilvania”.

IV.

Aceasta e geneza primelor foi românești-ardelene, cari aveau să pătrundă în cercurile largi ale publicului românesc, desfășurând vâlul de întunecare, ce îl copleșea și împrăștiind desorientarea, în care orbăceau cu toții. Dar unde era acel public? Ori dacă lipsia, cine avea să-l creeze? Ce pregătiri avea, ce scopuri urmăria acela, care se apuca de una dintre cele mai însemnate probleme culturale și sociale?

Un public românesc, la care să fi putut conta cu siguranță, pe care să-și fi putut întemeia existența o gazetă, aiei în adevăr nu era.

Ceice vor fi simțit trebuința unei gazete pentru a fi în curat cu întâmplările

1) Cf. „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, Anul 1838, semestrul II Nr. 1 (2 Iulie).

din țară și din străinătate, erau puținii oameni cu școală și de obicei — ceea ce trebuie accentuat — cu școală străină. Aceștia își puteau cu înlesnire îndești trebuințele lor, din cutare gazetă nemțească sau ungurească. O preoțime cu înaltă cultură ori o clasă mijlocie formată nu aveam. Iar structurile adânci și largi ale poporului, — pe obidirea și munca cărora se întemeia întreaga cetățuie de privilegii nemeșesti — se afla în o tristă stare de neștiință, pe cea mai primitivă treaptă a culturii intelectuale. Căci de țăranul român nime nu cercase a se apropia în alt chip, decât pentru a lua zăciuiala din roada muncii lui și pentru a-i dijmui tot avutul. Nici o rază nu putea să-i picure în suflet, ca să-l lumineze. La deșteptarea lui prin școli se vor fi gândit destul cei cu durere și cu tragere de inimă pentru popor, dar lucrul acesta a fost multă vreme cu neputință într'o țară, unde foarte cu greu s'au deschis ușile școlii pentru o samă de oameni, aproape pentru un întreg popor. De pe la mijlocul

veacului al XVIII-lea, însă, lucrurile încep a se schimba încâtva spre bine. Se deschid școlile cele mari din Blaj, cărora abia peste o sută de ani era să le urmeze altele, tot atât de mari, cele dela Brașov.

Prin acelea se putu crea totuș un mic contingent de oameni doritori de carte românească. Dar Barițiu nu putea să se gândească numai la acest număr mic de învățați, căci inima lui sângera pentru cei mulți, aflându-se în întunerec și în umilință. Iar de altă parte se mai gândia și la cei ce ridicându-se prin cultură, erau pe cale de a se înstrăina de tulpina neamului lor. Năci pe aceștia, ale căror așteptări erau mai grele de împlinit, n'ar fi voit să-i piarză. Deci prin foile sale, Barițiu țintea să inaugureze un proces de frământare și înche-gare a diferitelor elemente, între cari stăteau încă deschise prăpastiile atât de mari și deschilinirile icuite de veacuri. Foile lui trebuiau să devină o școală pentru toți: să-i ridice pe cei umiliți și înapoiați în cultură, luminându-le întunerecul minții,

dar în acelaş timp să-i mulţămească şi pe cei mai înaintaţi şi să-i facă a-şi iubi şi cinsti neamul pe aceia, cărora valurile civilizaţiei ameninţau a le rupe orice legătură organică cu ai lor...

Şi când luă asupra sa această sarcină grea, când se hotărî a se coborî din împărăţia contemplaţiunilor platonice pe tere-nul faptelor bărbăteşti, era abia un tânăr de 26 ani, căruia îi lipsiau, fireşte, experienţele vieţii şi cunoştinţele practice despre lume. Toată pregătirea lui nu putea fi alta decât aceea, pe care i-o dăduseră şcolile din Cluj cu cele din Blaj, înmulţită încâtva prin propria lui diligenţă şi prin experienţa celor 2 ani de profesură. Dar dacă îi lipsiau acestea, dispunea în schimb de alte daruri fireşti, mult mai însemnate, cari aveau să-i aducă, peste vreme, deplina isbândă a visurilor lui din tinereţe. Nu îi lipsia mintea ageră, sufletul mare de Român, o voinţă de fier şi o nemărginită încredere în puterea de viaţă şi destoinicia culturală a neamului, din care făcea parte.

Înarmat cu aceste calități mari, curând avea să câștige încrederea tuturor oamenilor de bine, cari nu întârziară a-i oferi tot sprijinul, ce îl merita. Așa se adresează Barițiu, încă în cursul primului an de gazetărie, către căpetenia de pe atunci a scriitorilor români, către Ioan Eliade Rădulescu cerându-i în două rânduri informații atât cu privire la starea literaturii române, cât și la mersul afacerilor politice din principate. Eliade îi răspunde în 24 Noembrie acelaș an, dându-i lămuririle de lipsă.

Cu aceasta se face începutul comunicărilor prin scrisori, întâlniri și convorbiri prietinești între Barițiu și cei mai de seamă scriitori din principate, nutrind cu toții cele mai bune sentimente pentru luminătorul dela Brașov, pe care îl prețuiau vrednic de tot sprijinul și de toată prietenia lor, dacă nu din alt motiv, și numai în vederea marelui serviciu și a jertfelor, pe cari acesta începuse a le aduce pentru înaintarea Românilor ardeleni. Ioan Maiorescu spune

clar, care a fost motivul prieteniei lui cu Barițiu. „Temeiul de adevărată prietenie cu tine — scrie Maiorescu¹⁾ — îmi era dragostea și silința ta către luminarea neamului nostru. Până ce tu vei rămânea acel care ești acum către neamul tău, îți sunt prietin”.

Momentul, când începe Barițiu a împărtăși conaționalilor săi necesitatea unei educații politice și culturale românești, era cum nu se poate mai potrivit. Glasul timpului chema pe toți deopotrivă, să se pregătească pentru schimbările și prefacerile, ce aveau să urmeze. Și când cei din jur toți înaintau cu pași grăbiți, numai Românul să fie stat locului? Când în țară și în străinătate pretutindenea se simția o fierbere, o mișcare vie și impetuoasă, era prea necesar să vie cineva, care să aibă dragostea și puțința de a da și Românilor umbriți prin văile Carpaților, deslușiri asupra in-

1) Cf. „Tribuna Poporului” din Arad, anul VII. Nr.-ul 49.

tâmplărilor vremii și îndrumările de lipsă, cum aveau ei să-și întocmească lucrurile, ca ziua cea mare, ce avea să sosească în curând, ziua cea de judecată și de răsplată, să nu-i găsească în completă neștiire și desorientare.

Scopul principal era trezirea poporului la viața națională, iar mijloacele prin cari cerea să se apropie de acest scop, erau graiul românesc, răspândirea gustului de cetire și dezvoltarea interesului pentru toate chestiunile publice românești. Când sosi dela locurile mai înalte permisiunea pentru foaia politică, Barițiu văzându-se ajuns la putința săvârșirii planurilor sale de redeșteptare și edificare a poporului, a fost cuprins de bucurie fără margini. „Suflete al meu — exclamă el în Nr. 1 al Gazetei — gătește a-ți vărsa toate sentimentele cele mai mulțămitoare înaintea prea bunului nostru suveran și părinte Ferdinand I-lea. Oh! dar ele mă năpădesc prea multe deodată și tocmăi prin aceasta îmi precurmă cuvântarea și-mi înădușe graiul...

„...Lățirea științelor și a cunoștințelor, împărtășirea ideilor la toate plasele de oameni! strigă astăzi toate națiile, toate stăpânirile cele înțelepte și părintești; mijloacele la acestea sunt cărțile, literatura, scrierile periodice lățite și propovăduite la toți. Nouă acestea ne lipsia; iată că ni s'au dat și ni s'au dat atunci, când celelalte nații cu noi împreună locuitoare, încă au ajuns să cunoască, cumcă luminarea și desvolvirea ideilor unui popor, cum este al nostru, poate să-l pue în stare a contribui fizicește și moralicește la fericirea patriei, într'a căruia sân ne-am născut și ne hrănim... Și acumă cine va mai îndrăzni a zice, cumcă noi sub părinteasca ocrotire a măritei case austriace avem vr'o piedecă din afară în cultivarea noastră? Nu sunt altele, decât acelea, cari noi singuri fără ajutorul altora le putem și suntem datori a le ridica și da într'o pante”. Iar în acelaș articol, la altloc: „Sărăcia o ar pricinui cineva de cea mai mare piedecă a sporirii noastre. Este așa; dar oare unde se află omul acela, care du-

păce cheltuiești sume pentru trupul său, să nu-și tie dăruul vrednic de 2—3 galbeni, care ar avea să-i jertfească pe cărți și pe alte mijloace trebuincioase spre înmulțirea cunoștințelor și poleirea sa... Monarhul și compatrioții noștri nu știu ce bine mai mare ne-ar putea face în ziua de astăzi, decât că ni se 'dă voie slobodă a ne lupta și a păși către luminarea noastră pe toate căile, cari sunt deschise și înaintea altor neamuri. Cu toții știu și pricep, cumcă renașterea unei nații pe o cale mai ușoară și mai scurtă nu este altfel cu putință, decât prin însași lucrarea și îmbogățirea limbei și a literaturii sale. La aceste să se dea sbor neîmpiedecat și noi suntem scăpați de întunecime. Toate alte mijloace sunt nesigure și înșelătoare. Negreșit, că o limbă străină, o mașteră oricare, rău ne va hrăni". Dar dacă s'ar afla careva de părere, că „novele politicești pocin să cetesc cu mult mai bine în limbi străine", unuia ca acesta îi spune Barițiu, că acelea „nu sunt scrise în interesul și amăsurat trebuințelor Românului,

căci fieștecare trage foc ~~la~~ la sa, și un străin nu scrie în limba românească, cu atât mai puțin în duhul românesc; un străin, de-ar fi înțeleptul înțelepților, cosmopolitul cosmopoliților, nu cunoaște scaderile noastre, nu le simte pe acelea, prin urmare nici nu știe descrie mijloacele ajutoare”.

În felul acesta lămurit știa zugrăvi Baritiu, chiar la începutul carierii sale de gazetar, tabloul situației, arătând cea mai nimerită cale spre mântuire, care era și este aceea a lucrării cu mintea, a luptei cu armele culturii. Un program hotărât nu se dă și nici nu se putea da, căci nu se știa anume pentru cine se vor scrie acele foi¹⁾.

1) Foile trebuiau scrise într'adevăr „pentru multe plase de oameni”. Pentru a putea cunoaște, cât de diferite erau așteptările unora și altora, sunt interesante scrisorile publicate de Baritiu în primii doi numeri ai „Foi literare” și despre cari el spune, că ar fi sosit la redacție din public. (Totuș credem a nu greși bănuindu-le isvorite din chiar peana lui Baritiu, cel puțin unele dintre ele.)

Dar părțile reproduse mai sus din amintitul articol, nu vor lăsa pe nimenia în nedumerire asupra scopului, pentru care hotărâse el a munci și a se jertfi. Creștere românească, cultură națională, cum s'ar

„Serisoarea unui bărbat serios” cere: „Dă-ne nouă d-ta (dle Redactor) pe cea mai plină de învățătură din toate povestirile, Istoria, fără nici o podoabă sau modă, singur adevărul cel istoricesc simplu și frumos să o înfrumsețeze; adă-ne descrieri de viețile bărbaților celor mari, din veacurile vechi, precum și cele mai de apoi; ...noi tocmai acum avem trebuință de pilde, de cari minunându-ne să le și urmăm; — cruță rogu-te gustul duhului nostru, nu ne face greață cu zaharicale romantice, dă-ne o hrană mai sănătoasă, și mai imputeritoare”!

„Un umorist” ar dori vioiciune și lucruri înveselitoare „pentru lucruri științifice să îngrijască sistematicii și profesorii, iar de supărări și neplăceri să îngrijească soarta; ei să i-se scurgă ochii”...

„O doamnă boerească” cere litere latinești, „cari ar sta mai bine pe toaleta noastră”.

În „serisoarea unui cuprins de iubirea literaturii” se zice: „Foile d-v. să slujească de mijlocitoare între deosebitele dialecturi, să pă-

zice azi, era lozinca, pe care n'o putea tipări în fruntea foilor sale drept program, dar a isbutit, pe lângă admirabila lui stăruință, a o strecura pe nesimțite în sufletul cetitorilor săi.

zească toți pașii, ce se fac în literatura românească”.

„Scrisoarea unui duh frumos” cere „soneturi, ode, versuri galante, traduceri sănătoase, înștiințări și critici asupra produselor poetice străine”.

„Scrisoarea unei demoasele sau coconite” cuprinde următoarea dorință așternută în versuri demne de cuprinsul și de autricea lor:

„Eu aş petrece într'o țară de fantasii,
Unde-amiroasă flori romantice mii de mii;
Unde 'nfloresc istorii și novele de dor,
Unde joacă fețe trandafiri de amor
Unde se plimbă visuri dulci în sus și 'n jos,
Unde petitorul este îngrijat și doios.
În scurt eu aş ceta istorii și novele,
Care ne spun de căsătorii fără jele”...

„Un patriot” cere ca foaia „să nu fie un loc de repaus pentru cei bolnavi de minte, ci un magazin de idei sănătoase”.

„Un negustor și econom” scrie: „eu voi să auz de an mănios și sterp, de secetă, roada bumbacului și a urezului... foaia d-v. ar fi să o ho-

Barițiu își dădea perfect seama de greutatea, cu cari avea să lupte la început și cari erau multe și mari, atât cele dinlăuntru, cât și cele din afară. Între aceste din urmă un obstacol de neînlăturat, era cenzura, acest aprig dușman secular al tiparului, al cugetării și al cuvântului liber, care prin tipar cerca să-și deschidă cale la auzul mulțimii. Ca o sabie a lui Damocle, atârna această măsură de reprimare și nesigurantă asupra editorilor și redactorilor.

tărești numai pentru folosul nostru.. Invățații cetesc destule cărți în limbi străine”.

Iar de încheiere urmează îndoiala, exprimată prin pretinsa scrisoare a „unui bătrân” sceptic, care se teme, că redactorul se va băga în cheltuieli zadarnice și termină exclamând: „Unde o s'o mai scoată și Bucureștenii ăia, cari vă băgară fumuri nouă în cap”!

Barițiu, cercând a da un program pentru foaie, promite, că va ținea seamă de pofta abonaților. „Însă scopul cel de căpetenie nu-l vom pierde din ochi; cele ce sunt Românilor de neapărată trebuință vor precumpăni pe cele folositoare sau numai desfătătoare”...

Ei trebuiau să se mărginească la registrarea seacă a câtorva întâmplări, pe cari — dacă erau în legătură cu actualitatea locală, politică — nu erau iertați a le însoți cu nici un fel de observare. Indată-ce s'ar fi încumătat a exprima o părere mai liberă, a critica deadreptul o stare rea de lucruri, existența foii era amenințată, chiar și pentru lucrurile cele mai inofensive. Și foile lui Barițiu primiră chiar din botez, drept nași, doi cenzeni, un Sas și un Maghiar.

Își poate închipui oricine, câtă neliniște pricinuia această situație între Scylla și Charibdys și de câtă precauțiune avea Barițiu trebuință, pentru a evita orice ciocnire, care ar fi putut aduce sistarea Gazelei, ori chiar totala zădărniciere a întreprinderii culturale. De aceea în cei dintâi ani ai foilor lui nu vom întâlni, decât un ton foarte moderat; nici nu se putea altfel. În Gazetă se silia a împărtăși, pe cât se putea „esența întâmplărilor veacului”, iar în ceealaltă în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” căuta „a mulțami mai mult tre-

buințele cele neapărate ale nației sale".
(Adaos la Nr. 42 al Gazetei din 1841.)

Gazeta nu cuprindea la început, decât știrile din Transilvania și Ungaria, apoi pe cele din principate, iar la urmă și altele, cari veniau din toată lumea. Dela o vreme însă începe a premite acestor știri și câte un articol de fond, căruia i-se zicea articol începător¹).

Necesitatea acestor articoli începători o motivează mai târziu astfel: „Mulți oameni, cari nu voiesc a se despărți nici decum de trebile cele târîșe, ale vieții de toate zilele, când li-se întâmplă a ceti vr'un lucru ceva mai serios decât veștile din uliți, ei nepricepându-l zic, că sunt „nimicuri”, pentrucă în capetele lor nu încap nimic. Mulți iarăș sunt de aceea părere, că într'un jurnal ar trebui să se afle numai iacă așa, știri fa-

¹ Așa tratează în Nr. 42 al anului 1839, „Punține ideii despre negoțul și economia Ungariei, Transilvaniei și a țărilor vecine rom.”, în Nr. 18 anul 1840 scrie despre „Cauza oirenală”, Nr. 10—1841 „despre căsătoriile mixte” etc.

buloase, comedioase, mincinoase, ca să te
ții de foale, când le cetesti, iar nu lucruri
mai cu măduvă, dătătoare de vre-o învăță-
tură folositoare și deschizătoare de mulți
ochi sufletești bătuiți de prietenii întunere-
cului cu orbire vecinică...¹⁾).

De aceea promite Baritiu, că va da de
aci înainte în fruntea Gazetei mai adeseori
„unele discursuri, disertații, debateri mai
lungușoare, mai vârtos politice. Pentru ce
numai noi Românii să rămânem și pe vii-
tor tot leneși de a cugeta ceva mai mult,
a ne încorda și a ne ageri puterile minții?
Pentru ce să așteptăm spre multa noastră
rușine, ca tot alții să ne poarte lumina
științelor înaintea noastră?” Iar la alt loc:
„Așa este, că ne va fi rușine a ne lăsa
în voia unsitei și a orbului fatalism. Noi
mai mult decât ceilalți, iubii mei frați,
avem cea mai strânsă datorie, a ne folosi
de științele scoase de alții la lumină și a
trage din aceleași elemente de viață pe vii-

¹⁾ Art. încep. Gazeta 1844 Nr. 5.

tor. Deschideți istoria și veți vedea, că munții, văile și câmpiile Daciei dela începutul neamurilor pământului și până astăzi au fost totdeauna mai puțin luminate, decât alte țări europene. Dela noi cei de acum se cere răspândirea luminei în aceste țări; sau dacă noi ne vom lenevi, vor veni alții și noi vom plăti foarte scump cheltuiala ospățului, adică cu viața". (Gazeta 1844 Nr. 11.)

În acești articoli Barițiu semnalează multele scăderi și lipsuri, de cari suferă Românul. Își îndreaptă privirea asupra tuturor claselor de oameni; pe preot și pe învățător, ca și pe neguțător, industriaș ori plugar — pe toți deopotrivă îi îndeamnă la muncă stăruitoare și la împlinirea cu cinste a datorițelor naționale și cetățenești. Scrisul lui e adesea glas de aspră mustrare pentru cei în trândăvie și puternică chemare spre cărările îndreptării. — Dar dorința fierbinte de îndreptare și stăruințele lui Barițiu le priviau cu ochi dușmănoși aceia, cari aveau îndestulitor motiv de a se teme,

că prin ridicarea Românilor la o stare mai omenească, se surpă temelia bunăstării lor materiale și li-se prăbușește cetățuia privilegiilor politice. În ochii lor Barițiu era privit ca un tulburător al păcii și ordinii publice, când îndemna pe Români la muncă și la câștigarea de „averi stătătoare, moșii”. Un consilier din Cluj, Somlai, care era suprarevizor de ziare, nu s’a sfiit a-i spune lui Barițiu, că prin foile lui propagă comunismul¹⁾, căci legile țării nu permit ca

1) Impotriva acestei învinuiri protestă Barițiu neconținut prin scrisul său, (cf. art.) „Românii nu sunt comuniști” în Foaia pentru minte 1848, Nr. 49) iar în „Părți alese din istoria Transilvaniei” vol. II p. 60, o zugrăvește astfel: „Românii nici din nume nu cunoșteau, ce este comunismul; vrăjmașii lor însă îi deteră definițiunea; o bivoliță zălogită de către o comună dela un popă luteran fu baptizată comunism; requizițiunile militare impuse chiar de către comandanti, comunism; lemne tăiate din vre-o pădure în acea iarnă (1848—9) foarte aspră, în decursul războiului spre a se încălzi și soldații aproape degerați, tot comunism; câte un pro-

Valahii să aibă și ei proprietăți de pământ. Dar se aflau chiar printre boierii din principate mulți, cari făceau tuturor Românilor ardeleni cap de acuzație din această nevinovată pornire spre bine, a cărei țintă nu era alta decât, ca țăranul român, făcându-și rost de o sforicică două de moșie, să-și poată întemeia și el cu vremea o stăricică economică mai neatârnată, mai puțin aservită poftelor și asupririi nemeșesti. Așa se explică, cum Barițiu, adeseori fiind împiedecat a vorbi și scrie despre trebuințele neamului nostru, ne dă chiar și în Gazetă o mulțime de articoli școlastici¹⁾, asupra unor probleme, cari par a fi fost îndepărtate și străine de preocupățile Românilor

ces intentat pentru vre-o bucată de pământ, iarăș comunism; din contră turme de oi și sute de vite cornute dela Români mănate p'aci încolo, nu era comunism".

¹⁾ Așa d. p. „articolii politici despre Elveția și istoria ei” în Gazeta din 1847 Nr.-ii 92—95 ori „Trăsuri din istoria Poloniei” în Foaia din 1847, 5—10 etc. etc.

năcăjiți de pe atunci. Dar nu erau fără folos, căci din cuprinsul lor se puteau scoate totdeauna concluziile potrivite cu starea acelorora, pentru cari se scriau și se strecurau, cu chipul acesta, pe o cale mai ocolitoare, în capetele cetitorilor idei și cunoștințe foarte prețioase pentru oamenii acelor vremuri.

Așa se făcea „Gazeta”, care era menită pentru trebuințele politice. Și tot cam așa mergea lucrul și cu „Foaia”, care deși mai literară, deci mai presus de cerințele și preocupările „târâșe” ale vieții zilnice, păstra totuș o strânsă legătură cu realitatea împrejurărilor politice. Se găsesc în „Foaie” articoli politici, cari tot atât de bine ar putea ilustra și coloanele „Gazetei”. Probabil că în „Foaie”, tocmai fiindcă nu era politică și nu era sub un control așa sever, se strecurau uneori și cele suprimate din „Gazetă”.

Încolo în „Foaie” se făcea literatură foarte serioasă, mai ales istorică și filologică. Era aceasta o literatură de conser-

vare națională, dictată de chiar împrejurările vremii. Tocmai pe atunci s'au început asalturile contra naționalității noastre și mai ales contra celui mai de preț atribut și simbol al acesteia: contra limbii. Așa numitul război al limbilor (Sprachenkampf) avea să înroleze în șirul combatanților și pe Barițiu, care prin foile sale până la sfârșitul vieții n'a încetat nici o clipeală a apăra dreptul Românilor la limba lor. Ca aceasta să poată ieși biruitoare din înverșunatul război, ce avea și are încă și azi să-l poarte cu diferite influințe străine și curențe ostile, ea trebuia îmbogățită și cultivată, ca să devină capabilă a cuprinde întreagă comoara de simțiri și gândiri a neamului și să poată exprima toate adâncimile, toate fazele vieții sufletești a Românilor, cari și ei se aflau acum în preajma celei mai însemnate prefaceri politice, sociale și culturale. Articollii pentru îndreptarea și poleirea limbii, pentru schimbarea ortografiei și pentru aflarea mijloacelor, prin cari s'ar putea ajunge mai cu ușurință la unitatea limbei și prin aceasta la o unitate intelectuală și cul-

turală, ani dearândul nu s'au curmat din colcănele Foi. Părerile de ale Ardelenilor, Moldovenilor și Muntenilor se publicau aci neîntrerupt, mijlocindu-se astfel schimbul de idei atât de necesar în chestiuni vitale, unde gândirile răsfirate trebuiesc încheiate, lămurite și îndreptate spre o singură țintă¹⁾.

Prin asemenea discuții se pregătea calea spre limba românească unică, care să fie vorbită și înțeleasă de toți, iar prin articolele istorici, scriși parte mare de Barițiu,

1) Indreptarea limbii nu se putea face altfel, decât prin o împreună lucrare a tuturor. Ardelenilor li se aducea și pe atunci învinuirea, că scriu o limbă foarte greoaie, învinuire, pe care o accentuează C. Boerescu (Foaia 1845 Nr. 6), Barițiu recunoaște (Nri. 9—12) că aici se scrie o limbă greșită, dar o justifică aceasta prin împrejurările, între cari a trăit limba română, observând în același timp, că nici limba română, vorbită de Munteni, nu e mai sentită de greșeli. În sfârșit recunoaște și C. Boerescu (Nr. 20), că nici a celor din România nu-i fără greș, totuși ei „se adapă din sântână, pe când noi din puț”.

ori reproduși de prin Dacia literară a lui Kogălniceanu, Curierul românesc al lui Ioan Eliade Rădulescu și Albina românească a lui G. Asachi, se înfățișează cetitorilor pilde demne de urmat din istoria popoarelor, dar mai ales faptele vrednicilor bărbați români din trecut. Tinta vădită și des accentuată a acestor articole și studii istorice era: „Să ne facem vrednici de virtuțile acclora, a căror nume îl purtăm, limba le-o vorbim, obiceiurile le păstrăm, de-a Romanilor”¹⁾).

Așa s'a urmat munca binefăcătoare de reînviere a un deceniu întreg, fără sguindiri și fără vr'o întrerupere volnică.

O frumoasă publicitate românească își crease Baritiu prin foile sale, pentru care interesul publicului creștea mereu, aducând spor în numărul abonaților, care s'a urcat în primii ani dela trei la opt sute. Baritiu învăța a cunoaște tot mai bine trebuințele sufletești și pe cele multe materiale ale ce-

¹⁾ Art. lui Baritiu: „Noi Românii”, Nr. 12 al Foi, din 1840.

titorilor săi. Acum condeiu lui — din ne-
sigur și dibuitor, cum era la început, —
devenia din ce în ce mai priceput, mai ho-
tărît în sbiciuirea reledor și mai repede în
aflarea modurilor de îndreptare. Gazeta de-
venise cu adevărat „Gura Românilor”, cum
o numește Treboniu Laurian, iar redactorul
ei, după ce a văzut că greutățile începutului
nu-l putură îngenunchia și după ce a obser-
vat la mulți dintre cetitorii săi o râvnă no-
bilă și oarecare recunoștință față de jertfele
sale, putea privi cu satisfacție sufletească
la începutul modest, ce l-a făcut și cu multă
încredere la viitorul apropiat, de unde
aștepta să-i vină isbânda și mai deplină. În
adausul Numărului 42 al Gazetei din anul
1841, făcând o scurtă reprivire în trecutul
foilor sale, zice: „Rugăm pe toți dintre ce-
titori, ca să arunce împreună cu noi o
scurtă privire la cei 4 ani trecuți, cari fac
vieța foilor noastre. Înainte cu 4 ani, un
public, ce redacția n'avea de unde să-l cu-
noască, o redacție, dela care publicul nu
putea găci, cam ce ar avea să aștepte. Așa-

dar, o întreprindere cu atât mai grea pentru noi, cu cât eram mai convinși, cumcă toate națiile din patria noastră deopotrivă vor lua cu deadinsul aminte, cum se folosesc Românii de frumoasa publicitate, lor mai mult decât părintește dela prea înaltele locuri îngăduită". Și îi cădea bine lui Barițiu să poată constata, ceeace s'a dovedit în scurtă vreme, că Românii s'au știut folosi cât de bine de „cercasca măiestrie" a tiparului.

La 1852 putea înregistra îmbucurătoare dovezi de progres, cari îi prilejesc articolul „Foile noastre", unde între altele spune: „Din cele trecute, după alte multe, cunoaștem și atâta, cumcă un număr însemnat din ai noștri, cari odinioară n'aveau să cetească mai nimic efemer, acum și-au făcut o neapărată trebuință, o mângăiere și cinste a vedea în casă și o gazetă, a ceti și a cugeta asupra celor cetite. Pe noi încă din toate, împrejurarea asta ne mângăie mai mult". (Foia 1842, Nr. 52.)

Dela o vreme publicul, care nu era și

nu-l cunoștea redacția de loc la început, se formase și începea a se adresa cu pretențiuni, știa ce vrea și cerea, ca redacțiunea să se conformeze așteptărilor lui. La 1847 începuse a apărea în Blaj „Organul Lumînării”, redactat de Cipariu și tipărit cu litere latine. Mulți cereau acum și lui Bariț, să schimbe haina foilor sale, înlocuind slovele cu litere. Unii cereau apropierea limbii spre radicalismul filologic, alții mărirea formatului ambelor foi și urcarea prețului și iarăș alții învrâstarea articolilor atât de serioși, cu alții mai ușori, mai de petrecanie”. — Tuturora le răspunde Barițiu în Nr. 51 al Foi din 1847: „Cărare de labirint, cărare foarte des opăcitoare alese această redacție dela început, sau mai bine, ca nu o alese, ci îi fu strâns dictată de starea culturii poporului românesc, care este atât de variată, de aci vine, că aceste foi trebuiră să se facă pururea, „tuturor toate”, cum zice scriptura... Regula noastră trebuie să fie: Festina lente! Alte redacții își aleseră alt public, care le duce sau pe care

îl due ele mai cu iuteală; o aristocrație, un cler procopsit și altele; al nostru e amestecat foarte; însă va veni și timpul pentru schimbări. În privința alegerii articolelor noi zău nu avem timp de glume și de petrecanii multe; nația ne întârzie, trebuie să alergăm”. — Vedem deci, că Barițiu nu era omul progresului precipitat, ci el dorea înaintare cumpătată și sigură, fără potig-neli și fără zdruncinări, cari ar fi putut să strice totul. Și nu era omul, care să-și plece urechea unor dorinți, ca acelea, cari țintiau la articole de glume și petrecanie. El a știut fi un bun căpitan intelectual, care nu se lăsa abătut din calea sa, spre o țintă serioasă, de către public, ci însuș știa să cârmuiască ca un adevărat dictator publicul, pe care singur îl înjghebase. Cuvântul lui de povață trebuia să fie, precum a și fost, ascultat.

V.

Dar aveau să urmeze zile viitoare, ani de sguduire și cutremur, după cum se presimția înainte. Anul 1848, — das tolle

Jahr, cum îl numesc Nemții, — care promitea popoarelor, toate libertățile, se apropia în porniri năvalnice, ca să schimbe orânduielile învechite și nedrepte de până aci, a căror povară nu mai era de suferit. Furtuna mântuirii — după expresia lui Alecu Russo — a început și, nu peste mult, palaturile de strâmbătate aveau să se prăvălească surpate de blestemul norodului.

Înainte însă de a-și revărsa binefacerile sale, acest an venia să deslănțuiască patimi în isbueniri furioase, să stoarcă șiroaie de sânge, prin cari să-și primească botezul noua ordine de lucruri, ce avea să ia ființă. Și cum de sunetul înfricoșat al armelor amuțesc muzele, — și munca pacinică a luminării poporului prin gazete, trebuia să sufere atunci întrerupere. Cele două foi românești dela Brașov făcuseră, timp de un deceniu, tot ce le-a stat în putință, pentruca „ziua cercării să nu-i afle pe Români fără oleiu în lampă, rătăcind pe câmpuri”¹⁾.

1) „Foaia” 1848, Nr. 10.

Barițiu precizase destule-ori, în foile sale, dorințele și postulatele Românilor ardeleni. Ce s'ar fi ales de acest popor — se întreabă el mai târziu¹⁾), — dacă anul 1848 nu l-ar fi apucat nici măcar cu acele începuturi ușoare de educație politică, nici cu atâta sentiment de libertate, cât s'a putut infiltra în spirite sub tutoratul cenzorilor, prin acele două foi periodice și prin ce a mai urmat alături cu acelea?"

Și atâta a fost destul, ca Românii să se poată manifesta ca popor, cu vrednicie și cu demnitate, inspirând celor din jur uimire.

În acești ani de înverșunare a trebuit să-și ia, firește, și redactorul dela Brașov partea sa de suferințe.

În toamna anului 1848 fu chemat la Sibiu, ca membru în comitetul împăciuitoare al țării, căruia poporul îi zicea „gubern românesc”. La redacție rămase Andrei Murășan. După ce Bem luase la 11 Martie Si-

¹⁾ „Observatorul” 1885, Nr. 36, (foișoară).

biul, iar peste 9 zile Braşovul, foile au încetat cu totul, membrii comitetului s'au împrăştiat şi dintre toţi Bariţiu a fost acela, care a suferit mai mult. Casa lui jefuită, nevastă-sa cu un copil la piept, cu altul de mână, pribegind prin Ţara Românească fără adăpost şi mângăiere, el însuşi în prinsoare muscălească, purtat dela Câmpina la Cernăuţi şi aci aruncat în fiare, de unde abia intervenţia familiei Hurmuzaki îl putu libera...! Dar publicul românesc a ştiut alerga cu căldură să sprijinească pe Bariţiu în zilele cruntelor sale suferinţe¹⁾.

1) Tuturor sprijinitorilor săi de atunci şi de mai târziu le adresează Bariţiu în Nr. 15 al Foi pentru minte etc. din anul 1861, un cuvânt de mulţămită, din care merită să fie reproduse următoarele rânduri.

„Preaestimăţilor bărbaţi români”!... D-voastră voiţi să aflaţi merit în lucrările mele literare şi publicistice de ani 22 încoace. Daţi-mi voie însă a vă observa, că eu am mâncat în toată viaţa mea numai pâine românească udată cu lacrimi de Români şi Române; prin urmare am fost dator să şi lucru pentru acea pâine. — Am putut lucra,

La stăruința și cu sprijinul lui Șaguna se întoarce apoi în 18 Octomvrie 1849 iar la Brașov, unde prietenii îl îndeamnă să ceară din nou permisiune pentru a continua cu redactarea foilor. Permisuniunea i-se dă în Decemvire și i-se detrage din nou peste

pentru că națiunea mi-a plătit fatigiile cu denarii săi cei câștigați în crunta sudoare a fiilor și ficelor sale. Am suferit însă persecuțiuni și robie muscălească și nemțească și mi-am pierdut puțințica avere (1848) prin mâinile impilatorilor.

Pe când națiunea întreagă gemea în lanțurile servituții, pe când patria toată era numai o temniță mare și fioroasă pentru toți conaționali, mei; pe când frații mei cădeau scâldați în propriul lor sânge, se cuvenea oare ca eu să mă trag la o parte, să caut singur a fi liber și avut?!..

...Iar dacă acum eu am să cer ceva dela națiune, aceea este numai ca pentru orice cazuri neprevăzute de ochiu omenesc să-mi ia sub al său scut soția și cei 5 copilași. Mai departe tot restul vieții mele și chiar vicața mea stă la dispozițiunea națiunii și a patriei — a acestei patrii nefericite ca și noi fiii ei, cărora până acum nu ni-a fost nici iertat a zice, că o avem de patrie”!

2 luni (în 25 Februarie 1850), fiindcă începuse a publica în „Foaia pentru minte” raportul lui Avram Iancu, iar ordinului, care venia dela locurile mai înalte, ca să sisteze publicarea, n’a voit să dea ascultare. Pentrucă Barițiu nu era omul supus, gata în tot momentul a-și pleca capul înaintea celor mari și tari. Dimpotrivă în fața acestora era de o îndărătnicie, care adeseori stă bine unui luptător și din pricina căreia (wegen Halsstarrigkeit) în curând fu trântit la părete, cum însuș se exprimă; iar foile lui din nou sugrumate, răpite chiar din mâna aceluia, care atâta ostenise și jertfise pentru ele. Când reapar în 9 Septembrie 1850, pe Barițiu nu-l mai îngăduiau a le redacta, ci denumiră dela guvern pe Iacob Murășan, lipind în fruntea Gazetei pajura cea cu două capete, chipul biruitor al stăpânirii austriace... Barițiu a rămas și mai departe primul și cel mai harnic colaborator al foilor, căroră el le-a fost dat ființă și cari tocmai din acest motiv ar fi trebuit să rămână și mai târziu, „dreapta

lui proprietate câștigată cu sudori de sânge¹⁾).

*

Dupăce a fost înlăturat dela redactarea foilor, Barițiu nu își curmă activitatea politică, dar în acelaș timp își îndreaptă atențiunea și asupra unui alt ram al vieții naționale, asupra celui economic. Se gândește la înființarea unei fabrici de hârtie la Zărnești. Aflându-se câțiva oameni cu parale, se adună un capital de 80.000. fl. și Barițiu e trimis în străinătate, să procure cele de lipsă pentru fabrică. Cu acest prilej călătorește prin Austria, Germania, Belgia și Franța, îmbogățindu-și capitalul de cunoștințe cu o sumă de experiențe foarte prețioase. Fabrica de hârtie se pune în lucrare, Barițiu rămâne directorul ei 20 ani, până când întreprinderca sfârșește cu un regretabil fiasco, cum au obiceiul să încheie mai toate încercările noastre de acest fel.

1) Observatorul, Nr. 49, 1879.

VI.

Intr'aceea sosi o zi tot atât de memorabilă pentru Românii ardeleni, ca și ziua de 3/15 Maiu 1848. Pe cât de însemnată este aceasta în istoria noastră politică, tot așa de epocală este în istoria strădaniilor noastre culturale ziua de 4 Noemvrie 1861, data constituirei „Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român”. Barițiu, firește, nu putea lipsi dela o lucrare atât de momentuoasă și salutară. Pe lângă Șaguna, Cipariu, Ioan cav. de Pușcariu etc. și el a fost un „spiritus rector” al lucrărilor întreprinse pentru înființarea Asociațiunii. La rugarea lui Șaguna pregăti și Barițiu un proiect de statute și un program foarte vast și variat, pe care Asociațiunea nu l-a putut desăvârși, în toate punctele sale, nici până azi. După propunerile lui Barițiu Asociațiunea ar fi fost chemată să îngrijească în școalele populare de cărțile școlastice trebuitoare, de compunerea unui compendiu din istoria Transilvaniei pentru popor și pentru școa-

lele inferioare, de starea agriculturii, horticul-
turii și viticulturii, a pomăritului și a pădurilor,
mai departe să dea descrierea comparativă
a locuitorilor și porturilor din diferitele
ținuturi românești să discute chestiuni igienice,
fiziologice și psihologice cu privire la
Români, să pregătească o colecție de cele
mai bune balade românești-ardelene, să co-
lecteze toate inscripțiile române din Transilvania,
să studieze în mod comparativ flora
Transilvaniei, Bănătului și a Bucovinei cu
numiri române. Toate aceste puncte la un
loc era să formeze programul unei reviste
periodice, care avea să apară sub egida și
cu cheltuiala Asociațiunii. Revista apărură
la 1 Ianuarie a. 1868, purtând numele
„Transilvania” și redactată de prim-secre-
tarul Asociațiunii, care era Barițiu. Oricât
și-ar fi dat însă acesta silința, programul
cel vast și frumos nu l-a putut realiza în
tot timpul de 20 ani, cât a fost redactor al
„Transilvaniei”. Și dacă nu l-a putut, nu era
vina lui. Cauza e a se căuta în lipsa de spri-
jin și de interes, din partea aceloră, care

ar fi putut și ar fi trebuit să-i vină într'ajutor, cu mult-putinul lor, scriind fiecare ce și cum s'ar fi priceput. Dar nu s'a întâmplat așa, ci Barițiu a rămas aproape singur, așa că nu numai redacta foaia, ci de mulțori trebuia să o scrie din capăt până la sfârșit. Și fiindcă între preocupările lui științifice cea mai de căpetenie era istoria națională, „Transilvania” deveni încetul cu încetul o revistă istorică, primind caracterul unei foi de specialitate. Neobositul Barițiu scria fără încetare la studii istorice, dintre cari unele cu bun temei și cu destulă pătrundere — când avea timp să le lucreze cum se cade, — iar altele, cele născute din necesitatea momentului, din lipsa de alt material, cu care să umplă foaia, natural că au rămas mai de a doua mână. Aceste scrieri ale lui Barițiu, precum și mulțimea de documente, pe cari el le publica mereu în „Transilvania” mu. avură darul de a atrage un număr mai însemnat de cititori pentru foaia Asociațiunii, așa că în scurt timp se contractă un deficit de vr'o

4000 florini. Atunci se auziră voci de nemulțămire, unii cereau sistarea foii, lucru, care nu se putea întâmpla, căci Asociațiunea nu lucra pentru bani și nu redacta această foaie din speculă, ci pentru răspândirea culturii în popor. Barițiu însuș, văzând nemulțămirea, își dăduse în cei din-tâi 6 ani de 4 ori dimisia, dar adunările generale îl alegeau din nou, cu toate că el voia să lase să mai cerce și altul și mai voia „să scape de iobăgia în care fu aruncat sub-titulul foarte frumos de secretar primar și de redactor”¹⁾).

Amărăciunea lui a trebuit să fie foarte mare, când în ședința comitetului Asociațiunii din 10 Noembrie 1874 s'a aflat un om, care a propus ca remunerațiunea redactorului să fie redusă dela patru la două sute florini. Propunerea nu s'a putut primi; lucrul acesta aruncă totuș o lumină foarte tristă asupra unei tagme de oameni, cari nu văd decât banul și n'au alt principiu în

1) „Transilvania”, 1874, Nr. 24.

vieată decât strângerea lui. Barițiu însuș se simți foarte dureros atins și indignarea îl făcu să destăinuiească, câtă muncă și ostenală îl costă redactarea foii. Spune, că el nu s'a obligat niciodată să scrie singur foaia, ci a primit a fi numai redactor, care să aranjeze materialul, ce va sosi dela alții. — Dar acum vede, că singur trebuie să scrie aproape foaia întreagă. „Și dacă ar fi numai eu scrisul; dar studiul de fier, preparațiile de săptămâni și luni întregi, pe care le cere un singur articol, să fie luate întru nimic? Dar înmulțirea necurmată a bibliotecii private în lipsa unei biblioteci publice costă zeci și sute... Numai literații să lucre de pomână? Numai literații să trăiască cu apă și cu aer? De când oare acei, cari se ocupă toată viața lor cu literatura, sunt condamnați a flămânzi, a umbla golani și totuș a da de pomână? Spune mai departe Barițiu, că pentru „Transilvania” a lucrat câte 800 ore la an și i-s'a plătit pe 2 ore 1 fl., pe când dela Gött primia remunerațiune îndoită, a dăruit deci, națiunii muncă

neplătită în valoare de 2400 fl. și încheie:
„Desfidem pe oricare dintre literații noștri
de dincoace de Carpați, afară numai de
doi, ca să ne arete când au donat el-lor pen-
tru scop literar asemenea sumă, fie în bani,
fie în laboare”¹⁾).

Cu toate aceste Baritiu era hotărât a
lupta mai departe; a rămas redactorul
„Transilvaniei” până la adânci bătrânețe,
dându-și toate silințele, ca să răspândească
prin acest organ cultura și literatura na-
țională, să le ridice pe aceste la rangul unui
cult religios, la adăpostul căruia să se în-
trunească toți Românii, pentru a primi în-
tărire și înălțare sufletească. Voia cu orice
preț să-i înduplece pe Români a studia și
cunoaște bine întreg trecutul lor de sufe-
rințe, a se interesa pentru toate trebuințele
naționale și a-și pregăti cu bună chibzuială
calea spre un viitor mai fericit.

Pe lângă „Transilvania” începuse dela
1878 a redacta și un nou ziar politic: „Ob-

1) Ibidem.

servatorul", care apărură la Sibiiu șapte ani
dearândul (1878-1885). Tocmai la 40 ani după
prima sa încercare cu Gazeta, venia acum Ne-
storul cel îmbătrânit cu vrednicie pe câmpul
ziaristiceii românești, să împărtășească neamu-
lui său bogatele experiențe, câte a putut
culege în cursul celor patru decenii de
muncă, de lupte politice crunte și de lauda-
bile stăruinți culturale și literare. Dacă
la 1848 în primul număr al „Gazetei” nu
putea da un program hotărât, acum acesta
nu mai lipsia, căci Barițiu știa cătră cine
se adresează și ce trebuie să spună. În acest
ziar sunt împrăștiate convingerile lui poli-
tice și sociale, ideile național-economice și
o mulțime de amintiri istorice și literare,
povestite cu mult cumpăt și rară modestie
din partea aceluia, care era acum ca un
patriarh al publicisticeii române.

*

În politică Barițiu era apărătorul în-
flăcărat al independenței Transilvaniei.
Unirea acestei țări, săvârșită fără învoirea
Românilor, dar cu concursul câtorva dintre

ei, la 1848 și apoi la 1865 o considera ca cea mai grea lovitură, dată elementului românesc. Nici decum nu s'a putut împăca cu această schimbare; nu, fiindcă credea, că lucrul s'ar fi putut și altfel. Realitatea o dovedise acesta atunci, când 2 ani de zile 1863—64 a răsurnat în incinta dietei ardelenne limba românească și dacă aceasta nu s'a putut urma și mai târziu, dacă hotărârile, favorabile pentru Români, ale acelei diete au fost ulterior revocate, Barițiu credea că lucrul acesta s'a întâmplat și din greșala alor noștri, pe cari el îi sfătuisese să nu participe la senatul imperial din Viena, până nu se asigură prin o nouă diplomă autonomia Transilvaniei, iar la dieta convocată în toamna anului 1865 în Cluj, pe baza unei legi electorale strigător de nedrepte, să nu se ducă chiar nici un Român. Mai târziu la 1867 a urmat o revoluție pacifică cum numește Barițiu dualismul, în care 2 popoare — cu tendință de egemonie — se fac poruncitoare peste alte 8. Acum se temea, că elementul românesc nu se mai

poate validita, de aceea Barițiu a fost un intransigent apărător al pasivității față de dieta din Budapesta. Direcția aceasta a ieșit învingătoare. Cât a dăinuit ea și ce rezultate a produs, se știe.

În atitudinea politică a lui Barițiu se poate întâlni o notă superioară, care era departe de oportunism, de considerații practice, când se vorbea de interesele vitale ale neamului. Aci el nu voia să cunoască nici o tocmală cu nime. Speranța, că Românii ar putea ajunge vreodată la înțelegere cu Maghiarii, Barițiu o avea din tinerețe, dar mai târziu o pierduse cu totul în urma cătorva încercări, ce s'au făcut spre scopul acesta, ca cea dela Alba-Iulia din Februarie 1861, ori ca cea dela 1872, pusă la cale de ministrul președinte Melchior Lónyai. Atunci scria el în Gazetă, că nu mai crede în posibilitatea unei apropieri sincere și durabile a Ungurilor către Români, căci Ungurii nu vor să îngăduie nimic, iar Românii nu pot renunța la nici un drept al

lor. „Văd și eu — scrie Barițiu în acel articol¹⁾ — mai pe fiecare zi luându-se măsuri, cari țințesc naționalitatea română; cu toate acestea fiindcă eu cred, precum am crezut totdeauna în imoralitatea elementului național-român, nu mă tem, că vor fi în stare să sugrume naționalitatea română. Iar dacă totuș ar fi posibil vr'odată un asasinat ca acesta, atunci acesta s'ar putea executa numai și numai cu ajutor nemțesc; încă așa, că odată cu a Românilui, ar bate și ora ultimă a națiunii ungurești”

Aceeaș încredere o avea Barițiu și în puterea de viață și dezvoltare a limbii române. Atacurile îndreptate contra ei, prin legile dela 1879 și 1883, pentru maghiarizarea școlilor, le considera drept anachronisme, măsuri întârziate și foarte primejdioase tocmai pentru aceia, cari le aduceau. În Nr. 4 al Observatorului din 1879 scria: „Este minciună politică groasă, că Românii numai din ură nu vreau să învețe limba ma-

1) Nr. 1 Gazeta 1872.

ghiară, ci poporul nostru, ca și alte popoare, nu voiește învățarea ci din simpla cauză, că nu-i simte lipsa”.

*

Optimist, cum a fost în tinerețe, așa-l vedem pe Barițiu până la sfârșit. În toate luptele, câte a avut să poarte și pe lângă toate desamăgirile, ce a trebuit să îndure, inima lui a rămas neatinsă de scepticism; de această boală cronică, care surpă și istovește azi puterile multora dintre noi. Cu aceeași persistență a luptat întreagă viața pentru un ideal, care era realizabil: unitatea culturală a Românilor și pentru putința de a ne desvolta liber. A scris toată viața sa luminând, apărând și îndreptând. Succese efemere, trofee de o zi, ori popularitate n'a vânat niciodată, ci a mers înainte fără șovăire pe calea, care era atât de grea și a rămas, între toate împrejurările, cuvântătorul fără zăbavă și sfătuitoarul cuminte, care n'a urmărit altceva în cariera sa de gazetar, decât binele și înaintarea neamului. Dintre scrierile lui multe s'au

dat uitării. Căci așa e soarta gazetarilor, a acestor zileri ai condeiului: articolii lor se uită dimpreună cu întâmplările, care le-au dat naștere. Dar cine va trage la îndoială marea binefacere, ce a rezultat din cuvântul lui de sfat și de povață, pe care îl împărtășia zilnic cu atâta dragoste și stăruință...!

„Scrisul lui Barițiu — zice dl Iorga¹⁾ — așa de îmbelșugat, a fost practic și trecător: el a fost ca acea parte din apa ceriurilor, pe care pământul o înghite fără a mai da râuri vecinice, dar din care se înalță pe câmpiile de catifea verde și de aur palid hrana miilor de oameni, care adesea uită să mulțamească”.

1) In „Sămănătorul” Anul III Nr. 19.

„Novele sau gazete românești“ în Lemberg la 1817.

„Novele sau gazete românești“ în Lemberg la 1817.

Din Lemberg, unde trăia pe la începutul secolului al XIX-lea vestitul și fecundul scriitor Ioan Budai-Deleanu, în calitate de secretar la tribunalul provincial, au pornit câteva raze de lumină pentru neamul românesc: Indemnat probabil de Ioan Budai-Deleanu sau cel puțin asigurat de sprijinul acestuia — „translatorul gubernialnic” din Lemberg, Teodór Racocce, îndrăсни să ceară dela curtea din Viena permisiunea de a tipări „novele sau gazete românești”. Prin decretul din 25 Februarie 1817 i-se și dă din partea curții ceruta „pozvolenie” (în-voire, concesiune), în urma căreia nu întârzie a tipări și răspândi în toate părțile

românești o „înștiințare” despre însemnătatea ziarelor, prin cari s'a făcut „începutul politicirii” și s'a răspândit cultura la toate neamurile din Europa. Fiind ziarele „istorie viețuitoare împreună cu noi”, Racocce crede că a sosit timpul, ca și Românii cari „socotiți de împreună fac o nație de mai multe milioane”, să aibă un ziar potrivit, prin care „să poată primi toate acele procopsiri, de care au avut parte alte neamuri...” Cu ajutorul unor „oameni învățați și iubitori de neam” promite a da în ziarul proiectat, nu numai vestiri despre întâmplările din diferite țări, ci și „toate învățăturile tălmăcite pe românie, începând dela gramatică până la teologie”.

Această înștiințare¹⁾, tipărită cu frumoase slove chirilice, se află și în arhiva guvernului transilvan, însoțită de o scrisoare a tălmăciului Racocce către consistorul din Sibiiu²⁾, căruia îi cere sprijinul pentru

¹⁾ publicată mai jos sub I.

²⁾ cf. Nr. II.

această întreprindere salutară („apucare de obște folositoare”), rugându-l să aducă la cunoștința „iubitorilor de neam românesc” înștiințarea proiectatului ziar.

Episcopul Vasile Moga cunoscând însă felul de engetare al guvernatorului ardelean, contele Gheorghe Bánffy, care se obișnuise ca fără știrea și prealabila lui învoire Consistoriile să nu facă nici un pas, află de cuviință a face întrebare¹⁾ la guvern, că oare ar fi cu putință să îndeplinească cererea lui Racoce din Lemberg și să aducă la cunoștință credincioșilor din dieceza transilvană intențiunea acestuia de a tipări ziare în limba românească?

Guvernul transilvan nu permite episcopului Moga, să publice înștiințarea lui Racoce pentru motivul, că preoții români mai calificați cunoscând limbi străine, pot să cetească — după cum și au obiceiul — ziare străine, iar pentru preoții mai puțin învățați din anume „considerațiuni politice”

¹⁾ cf. Nr. III.

nu este consult să cetească zare, pe cari le-ar înțelege și răspândi în mod greșit¹⁾).

Ca motiv pentru această opreliște mai invoacă guvernatorul Bánffy și împrejurararea, că n'a primit din partea guvernului regesc al Galiciei nici o încunoștiințare despre aceste gazete ale lui Teodor Racoce.

Nu știm, dacă încercarea lui Racoce a fost mai norocoasă decât a oculistului Ioan Molnár (Pinariu) din Sadu, care fusese împiedecat tot de guvernatorul Bánffy a tipări ziare românești nu numai în 1789, ci și mai târziu la 1793/4, când în colaborare cu Paul Iorgovici au încercat să tipărească un ziar românesc în Viena și de acolo să-l trimită în părțile locuite de Români. Se șvonișe chiar, că ar fi și apărut câțiva numeri și s'ar fi aflat unele exemplare la episcopul Gherasim Adamovici în Sibiu. Astăzi însă nu mai există în Ardeal nici un exemplar din foaia lui Molnár (Pinariu) și Iorgovici 'dela 1794, precum nici din „novelele sau gazetele” lui Racoce dela 1817.

¹⁾ cf. Nr. IV.

De cumva acestea au și apărut de fapt¹⁾) poate în bibliotecile fraților din Bucovina să se mai păstreze undeva vre-un exemplar îngropat în pulberea uitării...

I.

„Înștiințare pentru Gazetele românești

În puțină vreme, dupăce au început a se revărsa în Europa razele științelor, și a bunelor învățături, sau aflat folositoare măiestrie a Tiparului, prin care și împărtășire acelorăș științe, dela neam la neam, până la cele mai depărtate părți a lumii, întrutotul sau lesnitu; dară cu aflare Gazetelor nu se poate spune cât folosul sau adusul la toate țările Europii; se poate zice cu tot adevărul, că începutul politicirii a toate Europii și cultura neamurilor ei sau făcut cu iveala Gazetelor publice. Gazetele sau înștiințările de obște sunt organul tuturor bunelor învățături, a înfrumșetării limbilor și a politurii neamurilor. Din Gazete bine

¹⁾ Din darea de seamă a dlui N. Iorga, publicată în „Revista istorică” din 1916 pag. 21—22 aflu ulterior, că această foaie n'a apărut.

rânduite nu numai ştimu toate întâmplările minunate, şi vrednice de luare aminte, ce din vreme în vreme în osebite ţări depărtate, sau pusu la iveală; dară ea şi într'o oglindă vedemu ce să lucrează în toate părţile lumii. Cunoaştem starea neamurilor, mutările împărăţiilor, aflările omeneşti cele mai folositoare, fie întru rândul ştiinţelor, a poliţiei, a neguţitorii (comerţului) sau a agonisirii de câmpu. Cu un cuvântu, precum se procopseşte oarecine cetind istoriile cele vechi, aşa ne procopsim cetind gazetele, ce se pot zice istorie vieţuitoare împreună cu noi.

Neamul românese măcar că împărţitu întru mai multe ţări, şi trăind supt osebite stăpâniri, totuşi o limbă are, aceeaşi lege şi tot aceeaşi obiceiuri; precum şi aceleaşi cărţi şi aceeaşi scrisoare; Deci românii socotiţi de împreună facu o naţie de mai multe milioane, care demult acum simţeste bunătăţile politicii şi doreşte a fi părtaşă culturii acelora lalte neamuri Europii: Dară până acum iau lipsitu acesta organu,

prin care să poată primi toate acele propoziții de care au avut parte alte noroade.

Acesta de obște cugetu au socotitu mai jos iscălitul să-l împlinească prin tipărire, Novelelor, sau Gazetelor românești, spre care scoposu au și căpătat pozvolenie dela pre înaltă curte după Decretu Gubernialnic dela 25 Februarie a. c. numeru 8772. Deci el voește să dea afară Gazete românești precum sau obicinuit la toate neamurile în Europa, pe toată săptămâna dela două până la trei coale tipărite, cu tot feliu de vestiri, precum este obiceiul, și cu aceea rânduială, cât să între la aceleaș gazete toate lucrurile vrednice de știutu, ce se află în gazeturile de Londinu în Englitera, de Paris în țara franțozască, de Berlinu, Hamburgu și alte Eparhii a Germanii precum și la Gazetele din Eparhiile Italii și a Ispanii. Dar fiindcă această osteneală este cuprinsă cu multe cheltuieli, pentru ținerea Gazeturilor streine, pentru tipăritu și plătire poștelor; pentru aceasta au socotit a fi de trebuință ca să arete acest cugetu de obște folositoriu neamului româ-

nesc prin această înștiințare, și a se recomen-
dului maresufleții celor iubitori de neamu,
și de procopsire limbii patrioticești, ca să
binevoiască al sprijini întru această apu-
caro sau luare înainte.

Ponturile tocmelii, cu care cel mai jos
iscălitu se îndatorește a lua asupra sa accea-
stă osteneală, sântu următoare.

1. Forma gazetelor va fi, precum este
a înștiințării aceștii, și se va chema: No-
vele, sau Gazete românești.

2. Alcătuire lor va fi întru acesta chipu:
o coală întreagă tipărită, câte odată și o
coală și jumătate, va fi numai cu osebite
vești și înștiințări din toate țările, și cu
toate alte povestiri vrednice de știutu ce se
vor afla întru gazetele neamurilor Europii.
Altă coală tipărită se va adaoge la aceste
gazeturi cu titula: Pentru învățătură și
științ; la care se vor pune tot felul de
vestiri ce se fac pentru cărți și lucruri în-
vățate, care esu la lumină în țările Europii.
Câte odată, precum va cere trebuința, se
va putea pune o coală și jumătate, și întra-
cest chipu o gazeta de împreună va ține

doao coale. Aceasta încă trebuie să se ia aminte, că aceste gazete întru acel chipu se vor tipări și se vor însemna cu numărul, ca să se poată apoi împreună lega în tomuri dcosebite, precum gazetele așa și cele, ce se vor tipări pentru lucruri învățate.

Oarecari oameni învățați și iubitori de neam, sau îndatoritu celui mai jos iscălitu cumcă, la întâmplare, cându gazetele aceste să se primească dela mai mulți, și să aibă trecere, vor da supt numele: Dascălul românescu toate învățăturile tălmăcite pre romănie, începându dela gramatecă până la Theologie, adecă cele duhovnicești, după așezământurile besericii grecești. Iară cele alte științ după isvoadele celor mai învățați bărbați, și după cărțile de obște priimate.

3. Intru acesta feliu întocmita gazeta de doao, sau trei coale tipărite, va eși în toată săptămâna la lumină, și se va trimite fără nice o cheltuială de poște la toți cei care se vor serie (prenumerui) până la locul hotărîtu, unde vor voi să o primiască, adecă celor de suptu împărăția austrii se

vor da la poștele orânduite, și dela acele poște va primi fieștecare gazetele cu adresa sau titulația sa dela aceleș poște unde va pofti să-i fie trimisă. Iară cei din țara moldovii și din țara muntenească vor primi prin Agențiile austriaco-împărătești din Iaș și din București, iarăș la locurile unde vor hotărî aceiaș țiitori de gazete.

4. Fiindcă nu se potu tipări mai multe exemplare de gazeta, numa atâte câte se vor întocmi mai înainte, și numai pentru acele persoane, care se vor scrie; pentru aceasta cel mai jos iscălitu, poștește pe toți ce ar dori a se face părtași acestora gazete, ca să-ș trimată Adresa sa, adică: numele, porecla, și vrednicie, cu însemnare locului unde voește a primi aceste gazete. Aceste adresuri se pot trimite prin chesaro-crăești agenții, staroși de agenții, sau prin poștă drept la jos iscălitul la Leov. Din lăuntru poate să se scrie ori în ce limbă, iar din afară, pentru ca să nu se smintească la poștă, trebuic să se scrie titlu nemțește, franțuzește sau lătinește. Aceste adresuri se

poftescu cât mai în grabă, fiindcă mai jos iscălitu au hotărâtu, ca cu începutul lunii lui Mai a anului curgători să înceapă cu tipăritul.

5 Având mai jos iscălitul aceste adre-suri va da al doilea înștiințare, și va hotărî zioa în care va da cea mai întâie Gazeta.

6. Prețul pe tot anul pentru gazeta se așează cu 60 florini (lei) în valuta de viena, sau 30 de lei bani buni. Acesta prețu tot deauna pe o jumătate de anu se va plăti înainte, adecă: cu 30 florini în valuta de viena sau cu 15 florini bani buni.

Pe lângă aceasta se poftescu toți cei înalți și preasfințiți Arhieriei, și de înalt neam Arhonde, veli Boeri, precum precinstite, cinstite și de bun neamu, besericești și mirenești Persoane după vredniciile sale, să binevoiască a pune împreună silință spre împlinire acestui dimpreună folositori scopu(lui).

Sau dat în Leov la 8 Martie 1817.

Teodor Racoce,

k. u. k. guberniealnic tălmăciu”.

II.

„Preacinstit Conzistorium!

Alăturată înștiințare pentru Gazetele românești îndrăznește jos iscălitul a trimite la preacinstitul Conzistorium cu cea mai umilită rugămintă, ca prea cinstitu Conzistorium să binevoiască și să milosti-vească a o vesti iubitorilor de neam românesc, și a sprijini pre jos iscălitul întru această apucare de obște folositoare.

Leov la 19/7 Martie 1817.

Theodor Racocè, m. p.,
gubernicalnic tălmaciu”.

III.

„Excelsum Regium Gubernium!

Preces Gubernialis Lembergensis Translatoris Theodori Racotse, impressionem in lingua Valachica Ephemeridum subordinato Clero abhinc publicari petentis, una cum uno huc transpositarum in 20, frustris catenus annunciationum exemplari Excelso Regio Gubernio originaliter ea demissa cum

intercessionem submittere praesummo, ut super ea, num petito supplicantis gubernialis Translatoris abhinc deferre et intentio (nem) ejus quoad typis edenda in lingua Valachica Novalia subordinatae Diaccesi communicare possim? mihi paternam invidiam largiri haud dedignaretur.

In reliquo perfectissimo venerationis cultu permaneo.

Excelsi Regii Gubernii.

Cibinii de 4-a Aprilis 1817.

humillimus Servus
Basilius Moga, m. p."

Ep.

IV.

„Episcopo Graeci Ritus Non Unitorum
Basilio Moga.

Quandoquidem magis qualificati Valachicae Nationis Parochi in Magno hoc Principatu fungentes, aliarum etiam linguarum gnari sint, adeoque ephemerides aliis linguis conscriptas legere et possint et soleant,

quoad minus excultos vero Pavorhos ex considerationibus politicis non omnimode consultum sit, illis legendarum ephemeridum, quas sinistre interpretari, et hoc sensu divulgare possent, copiam facere: hinc R. V-rae in nexu Repraesentationis suae sub 4-ta Mensis et anni labentium in substrato horum exaratae hisce rescribi, ut a publicatione nuncii, quoad ephemerides valachicas, quas Theodorus Rakotse in Regno Galliciae edere intendit, accepti, tanto magis supersedeat, quoniam a parte R. Gubernii Galliciensis nulla intuitu harum ephemeridum ad Regium hocce Gubernium pertingerit insinuatio.

Claudiopoli, 29-a Aprilis 1817.

Vidi Heydendorf, m. p.,

Expediatur: Comes G. Bánffy, m. p.,

Expedit Andrási, 31 Maji 1817.

(Concept. Arhiva guvernului transilvan sub Nr. 3743/1817).

~~2205918~~

Librăria diecezană

Arad, Str. Deák Ferenc Nr. 35.

Telefon pentru oraş şi comitat N-ru: 266.

Are un mare depozit
de cărţi literare şi bi-
sericeşti, manuale şi
recvizite şcolare, rec-
vizite de cancelarie p.
oficiile parohiale, insti-
tute de credit şi can-
celarii advocaţiale etc.
bogat asortiment de
ornate, prapori şi rec-
vizite bisericesti: potire,
cruci, cădelniţe etc. etc

Serviciu prompt şi pe lângă
preţurile cele mai mde-
rate. La cerere servim cu
catalog gratuit şi franco.

Tipografia diecezană

Arad, Strada Deák Ferenc
Nrul 35. — Telefon 266

Asortată fiind cu
cel mai variu ma-
terial pentru orice
lucrări ce aparțin
artei grafice, exe-
cută toate tipări-
turile necesare On.
Institute ca: ma-
nuale didactice,
cărți și tipărituri de
tot felul pentru bi-
rouri, institute de
credit, cancelarii
advocațiale, etc.